

LİSELERDE VE İMAM HATİP LİSELERİNDE DERS GEÇME SİSTEMİ¹

Yard. Doç.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SINIF GEÇME SİSTEMİ

Türk eğitim sisteminde ilk ve ortaokul, ilköğretimi; lise ve dengi okullar, orta öğretimi oluşturmaktadır. İlk ve ortaokullarda program bütünlüğü sağlanması açısından sınıf geçme sistemi uygulanmaktadır. Sınıf geçme sisteminde ders değil, sınıf bütünlüğü esastır. Öğrenci bütün dersleri başararak sınıfını geçer. 1991-92 öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarında (lise ve dengi okullar) "Ders Geçme ve Kredi Sistemi" uygulamasına geçildi.

Cumhuriyet döneminde sınıf geçme sistemindeki gelişmeleri şöyle özetlemek mümkündür:

1- 1923 yılında yayınlanan "Sultani Mektepler Talimat-namesi"ne göre, ders kesiminde sınıf geçebilmek için hem sözlü, hem de yazılı imtihanlardan başarılı olmak gerekmektedir. Başarılı olamayanlar bütünlemeye kalırlar. Bütünlemeye kaç dersten kalınacağına dair sınır olmamakla birlikte, genel ortalama en az 6.5 olmalıdır. Bütünlemede bir dersten bile başarısız olan öğrenci sınıfı tekrarlar. Bir sınıfta iki yıl üst üste kalan Öğrenci okuldan atılır.

2- Sınıf geçme sistemine "Öğretmenler Kurulu" unsuru 1930 yılında girmiştir. Öğrencinin yılsonu başarı durumu, bir de sınıf öğretmenler kurulunda değerlendirilir. Belli sayı ve derecedeki zayıf derslerden, kurul kararıyla öğrenci başarılı sayılabilir.

3-1950li yıllarda bulunduğu sınıftaki derslerden yalnız birini başaramayan öğrenciye bir üst sınıfa borçlu geçme hakkı verilir.

4-1960lı ve 70'li yıllarda sınıf geçme sisteminde esas etkilememekle beraber birçok değişiklik yapılmıştır. 1967'de borçlu geçme kaldırılmış, son sınıflar için not ortalaması unsuru getirilmiştir.

5-1974'de başarısız dersler için tamamlama kursları ve tamamlama imtihanları konulmuştur. Yine bu yıllarda öğrenciye okul dışından bekleme imtihanına girme imkânı verilerek başarılı olduğu derslere devam etme mecburiyeti kaldırılmıştır.

Halen sınıf geçme sisteminde uygulama şöyledir; ders kesiminde öğrenci kaç dersten olursa olsun, başarısız olduğu derslerden bütünlemeye kalır. Bütünlemede her dersten en az 5 alması gerekir. Ancak bütünleme sonunda, başaramadığı dersleri bulunan öğrencilerden yılsonu not ortalamaları en az 5.00 olanların durumları, sınıf öğretmenler kurulunda görüşülür.

¹ Bu makale, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı:45, Eylül 1994 Ankara, ss.17-25'de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mzekiaydin@mynet.com

Öğretmenler kurulu bazı şartlarla öğrencinin durumunu inceler ve karara bağlar. Bundan sonra tek dersten başarısız olanlar borçlu olarak bir üst sınıfa geçerler. Başarısız ders sayısı 2 ve daha fazla olanlar sınıf tekrarlarlar veya okula devam etmeyerek Haziran ve Eylül aylarında bekleme imtihanlarına girerler. Bunlardan başarılı olanlar, üst sınıfa devam ederler. Başaramayanlara ise 4 hak daha verilir, yine başaramazlarsa, örgün eğitimin dışına çıkarılarak dışarıdan okul bitirme imtihanlarına katılabilirler.

KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin bazı sorunları vardır. Bu sorunlar sürekli tartışılmaktadır. Eğitim sisteminin çağdaş gelişmelere uygun hale getirilmesi düşüncesiyle 28.02.1990 tarihinde bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantılara üniversitelerden öğretim üyeleri, Bakanlık yetkilileri ve diğer ilgililer katılmış ve eğitim sisteminin temel öğelerinden Ölçme-değerlendirme ve program geliştirme uygulamalarını ele almışlardır.

Eğitim sisteminde seçici ve eleyici niteliğin hüküm sürdüğü, büyük çoğunlukla orta öğretimde olmak üzere, her yıl 1.300.000 dolayında öğrencinin sınıfta kalmakta olduğu, bu durumun öğrenci ve velilere büyük maddi ve manevî yükler getirdiği, kalan öğrencilerin sınıfları kalabalıklaştırdıkları ve yeni gelen başarılı öğrencilerin de öğrenimlerini olumsuz yönde etkiledikleri, sınıfta kalmaların kaynak, zaman ve insan israfına sebep olduğu gibi birçok sebeplerle yeni bir sistem arayışı içine girilmiştir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar sonucu; Liselerde Ders Sistemi ve Sınıf Geçme Sisteminde İki Model, adlı öneriler ortaya çıkmış ve bunlar kamuoyunda, okullarda öğretmenler, bakanlıkta ilgililer tarafından tartışılmıştır. "Liselerde Ders Geçme" adlı öneri, şu anda uygulanan "Ders Geçme ve Kredi Sistemi"nin temelini teşkil etmiştir. "Sınıf Geçme Sisteminde İki Model" adlı önerilerin ikisinin de; sınıfta kalmanın, ders geçme ve kredi sistemine geçişi kolaylaştırmayı amaçladığı görülmüştür. Bu önerilerin ikisi de mevcut sınıf geçme sistemi esas alınarak düzenlenmiştir. Birinci öneride; Öğrencilerin, her sınıfta en çok 3 dersten borçlu olarak bir üst sınıfa geçebilmeleri ve borçlarını tamamlamadan kendilerine diploma verilmemesi öngörülmektedir. İkinci öneride, bulunduğu sınıftaki derslerden, Haziran dönemi veya bütünleme sınavları sonunda, ağırlıklı not ortalaması 5.00 veya daha yüksek olan öğrenciler derslerinin her birinden aldığı nota bakılmaksızın başarılı sayılacak; ağırlıklı not ortalaması 4.00 ile 4.99 arasında olduğu takdirde karar, öğretmenler kuruluna bırakılacaktır. Bu önerilerin tartışılmasından sonra 1991-1992 öğretim yılından itibaren durumları müsait okulların "Ders Geçme ve Kredi Sistemi"ne geçmelerine karar verilmiştir.

LİSELERDE DERS GEÇME VE KREDİ SİSTEMİ

Ders geçme ve kredi sisteminin genel esasları şunlardır;

1.Sınıf geçme değil, ders geçme esastır.

2.Dersler yıl değil, dönem hesabına göre düzenlenmiştir. Dersler bir yarıyılık, yani dönemlidir. Bir dönem; eğitim öğretim, ölçme değerlendirme, devam devamsızlık bakımlarından bağımsız bir bütündür.

3. Öğrencinin alacağı dersler, zorunlu olarak ortak dersler ve seçmeli dersler olmak üzere iki çeşittir.

Ortak dersler; bir öğrencinin okulu bitirinceye kadar almakla yükümlü olduğu derslerdir. Bu dersler; bütün öğrencilere asgari ortak bir genel kültür vermek, toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katılmak bilincini ve gücünü kazandırmak amacına yöneliktir.

Seçmeli dersler; ortak dersler dışında belirlenen, öğrencinin ilgi, istek ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yönelecekleri çeşitli programlarda ilerlemelerini ve kişisel yeteneklerini geliştirmelerini sağlayıcı derslerdir.

Liselerde zorunlu ve ortak dersler şunlardır; "Türk Dili ve Edebiyatı, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Felsefe, Tarih, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Coğrafya, Matematik, Fen Bilimleri, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Millî Güvenlik Bilgisi." Meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarında, liselerdeki ortak derslere ilaveten meslek derslerinden gerekli görülenler, ortak dersler arasında yer alır.

4. Öğrenciler ilk dönemde ortak derslerden Türk Dili ve Edebiyatı 1, Tarih 1, Matematik 1, Fen Bilimleri 1, Yabancı Dil 1 derslerini almak zorundadır. Bunun amacı; öğrencinin kendisini temel alanlarda denemesi ve tanınmasıdır. Böylece öğrenciye ilgi, istidat ve kabiliyetinin öğretmen-veli ve kendisi tarafından belirlenerek başarılı olacağı alanda ilerleme imkânı verilmektedir.

5. Ortak zorunlu derslerden başarısız olan öğrenci bu dersi ikinci defa tekrar alır. Yine başarılı olamazsa istenilen krediyi seçmeli derslerle tamamlar.

6. Öğrenci her dönemde liselerde en çok 30 kredi/saat ders alabilir. Kredi; bir dersin, haftalık ders sayısını ifade eder.

7. Öğrencilerin orta öğrenimlerini tamamlayabilmeleri için almaları gereken en az kredi toplamı;

a)Genel Liseler 144

b)Meslek Liseleri 203

c)Anadolu Liseleri 156

d)Endüstri Meslek Liseleri 210

e)Ticaret Liseleri 201

f)İmam-Hatip Liseleri 208

8. Öğrenci ilk yarıyılıda / dönemde almak zorunda olduğu derslerin dışındaki ortak zorunlu ve seçmeli dersleri İstedığı dönemde alabilir. Ancak Felsefe I. II programlarını II. dönemden sonra alabilir.

9. Öğrencinin liseyi bitirebilmesi için 74 kredi zorunlu, 70 kredi seçmeli olmak üzere toplam en az 144 kredi alması gerekir.

10. Mezun olma şartlarını taşıyan öğrencinin, seçmeli derslerden aldığı toplam kredinin en az 1/3 'üne ait kredi toplamı ve bu 1/3'lük krediye ait dersler, hangi alana uyuyorsa öğrenci o alana ait diploma, bu oranın hiç birine uymaması hâlinde ise öğrenciye Genel Kültür Alanı diploması verilir. Liseyi bitirme alanları şunlardır:

a)Fen Bilgileri Alanı

b)Sosyal Bilimler Alanı

c)Sanat Alanı

d)Spor Alanı

e)Türkçe-Matematik Alanı

f)Yabancı Dil Alanı

g)Genel Kültür Alanı

11.Ortak ve seçmeli dersler, danışman öğretmen, veli ve öğrencinin katılımıyla öğrencinin önceki dönemlere ait başarısı ve yöneleceği yükseköğretime göre tespit edilir.

12.Bu sistemde notlar harfle ifadelendirilir. Harflerin dereceleri, not değerleri ve puanları aşağıdaki gibidir.

13.Okulca uygulanacak seçmeli dersler konusunda şöyle bir esneklik bulunmaktadır; Bakanlıkça belirlenen seçmeli bir derste daha fazla ilerlemek veya daha az bilgiyle yetinmek isteyen öğrenci için zümre öğretmenleri, daha yüksek veya daha düşük kredi/saatli ders programları hazırlayabilir. Bu tür programlar, İl Milli Eğitim Müdürünün onayı ile yürürlüğe girer. Bu programlar, haftalık saatlere ve kaç dönem okutacakları gibi bilgilerle Bakanlığa bilgi için gönderilir. Ayrıca okul müdürlüğü, yeter sayıda Öğrencinin ve uygun okul ortamının bulunması halinde arıcılık, halıcılık, çinicilik, oymacılık ve fotoğrafçılık gibi çevrenin ihtiyaç ve özelliklerine yönelik seçmeli dersleri de öğretim programına alabilir. Bu gibi derslerin ders programı da zümre öğretmenleri tarafından hazırlanır ve İl Milli Eğitim Müdürünün onayı ile uygulamaya konulur. Bu programların bir örneğinin de bilgi için Bakanlığa gönderilmesi zorunludur.

DERS GEÇME VE KREDİ SİSTEMİNİN FAYDALARI

Ders geçme ve kredi sisteminin faydaları konusunda şunlar sıralanmaktadır.

- Yeni sistem öğrenci merkezlidir.
- Sistem, çocukları aynı kalıba ve aynı ders yükünün altına girmeye zorlamadığından, sınıfta kalma sorununa, başarısızlığa çözüm getirmektedir.
- Öğrenci motivasyonunun, dolayısıyla başarısının artmasını sağlamaktadır.

Çocuk sınıfta kalmak korkusu içinde kalmamaktadır. Getirilen sistem, ilgiye, ihtiyaca ve çevreye dönük derslerle çocuğun ve gencin hayata hazırlanmasını ve topluma daha etkin ve olumlu bir şekilde uyumuna imkân vermektedir.

Veli ile öğrenciye eğitimde karar verme şansı getirmektedir.

Bu sistemle, toplumsal gelişme, eğitimin inisiyatifine verilmektedir.

Yeni sistem, aynı zamanda okula inisiyatif vermekle uygun eğitim ortamı hazırlama fırsatını sağlamaktadır.

Getirilen sistem, gencin karar verme sürecindeki rolü ile gencin girişken bir kişilik kazanmasına yardımcı olacaktır.

Sistem, okul-aile ve iş alanı arasında ortak sorumluluk fikrini getirmektedir.

Haftalık ders sayısı ve çeşidi azaltılmaktadır.

Derslerini ilgi ve isteği doğrultusunda seçtiği için, öğrenciye daha çok özümseme fırsatı vermektedir.

Bu sistem, akademik ve mesleki rehberliğe uygun bir ortam hazırlamaktadır.

Sistem, mevcut kaynakları ortak ve verimli kullanma imkânı vermektedir.

Çevredeki komşu okullarda öğretmen ve öğrenci alışverişi sağlanmaktadır. Bu yolla mesleğe yönelme imkânını artırmaktadır.

Başarısız olduğu alanda öğrenciyi zorlamıyor, öğrencinin başarısı değerlendiriliyor.

Getirilen sistem, yükseköğretime geçişte tercih yapma durumunda kalan öğrencinin, kendisini tanımasını sağlamakta, kendi öğrenme hızına uygun ortam hazırlamaktadır.

Sistemle orta öğretim ve yükseköğretim arasında da bütünlük sağlanmasında temel adım atılmaktadır.

Bu sistem kişilik sahibi olma, serbest seçebilme, bağımsız karar verebilme, gibi ferdin özelliklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alması ve ona daha çok saygı duymasına uygun bir sistemdir.

Derecesi	Harfli Değerler	Harflerin Not Değeri	Puan
Pekiyi	A	5	85-100
iyi	B	4	70-84
Orta	C	3	55-69
Geçer	D	2	45-54
Geçmez	E	1	0-44

İMAM-HATİP LİSELERİNDEKİ DURUM

Ders Geçme ve Kredi Sis-tem'inde İmam - Hatip Liselerinin programında sistemin genel yapısına uygun ve zorunlu olarak kültür dersleri, zorunlu ortak meslek dersleri ve seçmeli dersler bulunmaktadır.

İmam-Hatip Liselerinde, genel liselerdeki zorunlu ortak derslerin, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi hariç tamamı ortak kültür dersleri olarak toplam 68 kredi/saat alınmıştır. Diğer meslek liselerinde olduğu gibi 90 kredi/ saat zorunlu ortak meslek dersi vardır. Bunlara ilaveten öğrencinin mezun olabilmesi için gerekli en az 208 kredi için 50 kredilik bir seçmeli ders imkânı kalmaktadır. Öğrenci 50 kredilik dersi liselerin seçmeli dersleri ile aynı olan kültür derslerinden veya seçmeli meslek derslerinden alabilir.

Öğrenci her dönem en çok 38 kredi saat / ders alabilir. Her dönemde 26 krediyi başaran öğrenci 8 dönemde (4 yıl) 35 kredi başaran ise 6 dönemde (3 yıl) okulu bitirecektir. Anadolu İmam-Hatip Liselerinde ise 90 kredi ortak kültür, 90 kredi ortak meslek dersi olmak üzere 180 kredilik zorunlu ortak ders bulunmaktadır (Normal İmam-Hatip Liseleri ile aradaki fark yabancı dil derslerinden kaynaklanmaktadır). Ayrıca öğrenci mezun olabilmek için gerekli en az 224 kredi için 44 kredilik seçmeli ders almak zorundadır.

İmam-Hatip Liselerinde ortak kültür dersleri normal liselerin zorunlu ortak dersleriyle aynıdır. Zorunlu ortak meslek dersleri ise şunlardır: "Kur'an-ı Kerim, Arapça, Akaid, Kalam, Fıkıh, Tefsir, Hadis, Siyer, Dinler Tarihi, Hitabet ve Meslekî Uygulama."

Seçmeli dersler ise lisedeki seçmeli kültür dersleri ve seçmeli meslek derslerinden oluşmaktadır. Seçmeli meslek dersleri; "Kur'an-ı Kerim, Arapça, Fıkıh, Tefsir, Hadis, Hitabet ve Meslekî Uygulama, Mezhepler Tarihi, Hüsn-ü Hat, Dini Musiki, Tezhip"tir.

Ders geçme ve kredi sistemine göre alınan derslere yüzde olarak baktığımızda şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. İmam Hatip Liselerinde; 68 kredi % 33 ortak kültür dersi; 90 kredi % 43 ortak meslek dersi; 50 kredi % 24 oranında seçmeli ders bulunmaktadır. Anadolu

İmam Hatip Liselerinde ise ortak kültür ve meslek dersleri % 40'ar, seçmeli dersler ise % 20 oranındadır. Böylece eski sınıf sistemindeki % 60 kültür, % 40 meslek dersi oranı değişmiş olmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi İmam-Hatip Lisesi öğrencisi 68 kredi kültür. 90 kredi meslek dersi zorunlu olarak, ilaveten 50 kredilik seçmeli ders alacaktır. Böylece öğrenci istediği ve başarabildiği alanda ilerleyebilecektir. Öğrenci şayet imam hatiplik ve Kur'an kursu yöneticiliğini tercih ederse 90 kredilik zorunlu meslek derslerine ilaveten. 50 saat seçmeli meslek dersi olarak toplam 140 kredilik ders alabilecektir.

Diğer taraftan üniversitelerin çeşitli bölümlerine gitmek isteyen öğrenciler; istedikleri alanda (fen, edebiyat, dil, sosyal, matematik vb.) 50 kredilik seçmeli ders alma hakkına sahiptirler.

Bu sistemle, sınıf geçme sistemini karşılaştırdığımızda şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Sınıf sisteminde öğrencinin liselerde 3 yılda aldığı dersleri kredi hesabıyla söylersek toplam 194 krediyle mezun oluyordu. Şimdi ise 144 kredi ile mezun olabilmektedir. İmam-Hatip Liselerinde ise toplam 304 krediyle mezun olunabilirken, bu sistemde 208 krediyle mezun olunabilmektedir. Böylece yeni sistemde ders saati sayısı azalmıştır.

Bir başka nokta da şudur, Sınıf geçme sisteminde İmam-Hatip Liselerinde toplam 122 kredilik meslek dersi alınırken yeni sistemde öğrenci isterse seçmeli derslerle birlikte (90+50) 140 kredilik meslek dersi alabilecektir. Bu da, eskiye göre yaklaşık % 15 oranında fazla meslek dersi okuma imkânı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

08.09.1992 tarih ve 21339 sayılı **Resmi Gazete**.

2343, 2347 ve 2367 sayılı **Tebliğler Dergileri**.

MEB, **Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Haziran 1990 Ankara.

MEB, **Sınıf Geçme Sistemindeki Model**, Ağustos 1990 Ankara.

MEB, **Yükseköğretime Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi**, Ekim 1990 Ankara.

MEB, **Ders Geçme ve Kredi Sistemi ile ilgili Yönetim Kılavuzu**, Ocak 1992 Ankara.

MEB, **Ders Geçme ve Kredi Sistemi ile ilgili Öğrenci Veli kılavuzu**, Ocak 1992.

MEB, **Ders Geçme ve Kredi Sistemi ile ilgili Danışma Öğretmen Kılavuzu**, Ocak 1992 Ankara.

MEB, **Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu**, Şubat 1992 Ankara.

MEB, **Eğitim Dergisi** 108–110 sayıları, Ankara 1991.

MEB, **Liselerde Ders Sistemi**, Eylül 1990 Ankara.